

УДК 378:37.018.43(477)

В. М. Швирка

ПОТЕНЦІАЛ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ СХОДУ УКРАЇНИ (СУЧАСНІ РЕАЛІЇ)

Сучасна соціально-політична ситуація на сході України зумовила низку важливих змін у діяльності вищих навчальних закладах Луганської та Донецької областей. З вересня 2014 року більша частина ВНЗ була вимушена виїхати із зони АТО й налагоджувати свою роботу в умовах евакуації, що призвело до необхідності переглянути та перебудувати підходи до організації навчального процесу. І в цих умовах дистанційна форма навчання дозволяє відновити роботу, зберегти професорсько-викладацький склад і, найголовніше, – контингент студентів.

Аналіз наукової літератури з організації навчання свідчить, що дистанційному навчанню приділяється велика увага такими науковцями, як С. Батишев, О. Кірсанов, Н. Корсунська, Ч. Куписевич, Н. Мачинська, М. Нарігняк, О. Овчарук, І. Огородніков, О. Пехота, Л. Романишина, П. Сікорський, І. Харламов. Зокрема, теоретичними, методологічними та методичними проблемами дистанційного навчання займалися О. Васюк, В. Кухаренко, С. Вітвицька, В. Ясулайтіс, Е. Полат, О. Тищенко та багато інших.

Метою статті є визначення потенціалу дистанційного навчання в системі вищої освіти Сходу України та його переваг у сучасних соціально-політичних умовах.

Дистанційне навчання – це якісно новий, прогресивний вид навчання, що виник в останній третині ХХ століття завдяки новим технологічним можливостям, які з'явилися в результаті інформаційної революції та на основі ідеї „відкритого навчання”.

Дистанційне навчання – нова форма організації навчального процесу, що розвивається. Воно відрізняється від загальноприйнятої форми навчання тим, що

орієнтоване головним чином на самостійну роботу студента. Досвід багатьох країн показує, що форма дистанційного навчання вельми приваблива й ефективна (наприклад, 70 % освіти Швеції – дистанційно). Це пояснюється, перш за все, низькою вартістю навчання (у 5-10 разів нижче, ніж на очній формі навчання) і можливістю здобути освіту з будь-якої спеціальності у зручний для учня час і в зручному для нього місці.

Основними передумовами активного впровадження потужної системи дистанційного навчання в Україні на етапі докорінних змін у вищій освіті є бурхливий розвиток телекомунікаційних мереж зв'язку, нових комп'ютерних технологій в освіті й комп'ютерній техніці і, як не сумно, нестабільна соціально-політична ситуація на Сході України. Якщо цьому питанню українські науковці та працівники навчальних закладів не приділятимуть великої уваги, то цю сферу освітньої діяльності займуть навчальні заклади зарубіжних країн, що давно практикують дистанційну форму навчання.

Сучасне суспільство висуває вимоги безперервності, неформальності, відкритості та дистанційності навчального процесу. Отже, освіта сьогодення повинна носити характер гнучкості та високої технологічності. Усі ці риси притаманні дистанційному освітньому процесу.

Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 №466 „Про затвердження Положення про дистанційне навчання” під дистанційним навчанням розуміємо індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Успішний розвиток цієї форми навчання визначатиметься такими чинниками:

– відкритістю й доступністю для тих, що навчається незалежно від місця їх проживання;

– реальною вартістю освітніх послуг, що дають можливість широким масам потенційних учнів отримати відповідну освіту;

- широким вибором спеціальностей і професій, конкурентоздатних на ринку праці;
- високою якістю навчання, підтвердженим дипломом державного зразка або міжнародним дипломом;
- максимальною ефективністю побудови навчального процесу, зручного для учня й викладача;
- гнучкістю можливих термінів навчання;
- популярністю дистанційної форми навчання як серед викладачів, так і серед студентів.

Зважаючи на вищесказане, ми можемо виділити такі характерні риси дистанційного навчання:

- гнучкість – студенти в системі дистанційної освіти працюють у сприятливий для себе час, у зручному місці і в зручному темпі, де кожен може навчатися стільки, скільки йому особисто необхідно для засвоєння предмета й отримання необхідних оцінок з конкретних курсів;
- модульність – кожен курс створює цілісне уявлення про певну предметну галузь, що дозволяє формувати навчальну програму відповідно до індивідуальних і групових потреб; викладач у дистанційному навчанні – це координатор пізнавальної діяльності студента й менеджер;
- спеціалізований контроль якості навчання – проводять дистанційно організовані іспити, співбесіди, практичні, курсові й проектні роботи, екстернат, комп'ютерні інтелектуальні тестуючі системи;
- спеціалізовані технології й засоби навчання – це сукупність методів, форм і засобів взаємодії з особистістю в процесі самостійного, але контрольованого засвоєння нею певного масиву знань.

До реального контингенту потенційних користувачів дистанційної форми навчання можна віднести:

- працююче доросле населення, незадоволене своїм службовим становищем або професією;
- безробітних, що вирішили опанувати конкурентоздатну спеціальність;
- абітурієнтів, що планують вступати у вищий навчальний заклад;

- військовослужбовців, що готуються до відставки й не мають конкурентоздатної цивільної спеціальності;
- інвалідів з обмеженою можливістю пересування;
- молодь, що не має засобів для очного навчання;
- сільських жителів, що не мають можливості в силу специфіки роботи навчатися очно.

До загальноприйнятого реального контингенту останнім часом ми відносимо й осіб, які не мають можливостей і коштів часто виїжджати із зони АТО або мешкати на території України, але бажають вступити до вищих навчальних закладів чи продовжити в них своє навчання.

Як будь-яка форма організації навчального процесу, дистанційне навчання ґрунтується на певних принципах.

Принципи навчання – початкові положення, які визначаються цілями й завданнями навчання і, у свою чергу, визначають форми й методи навчання. Оскільки дидактичні принципи взаємозв'язані, залежні одне від одного й взаємообумовлені, можна стверджувати, що вони утворюють певну систему початкових дидактичних вимог, які забезпечують необхідну ефективність навчання.

Учені виділяють групи стратегічних принципів навчання у вищій школі, що об'єднують усі існуючі принципи, це:

- відповідності змісту освіти сучасним і прогнозованим тенденціям розвитку науки (техніки) і виробництва (технологій);
- орієнтованість вищої освіти на розвиток особистості майбутнього фахівця;
- раціонального застосування сучасних методів і засобів навчання на різних етапах підготовки фахівців;
- оптимального поєднання загальних, групових і індивідуальних форм організації навчального процесу у ВНЗ;
- відповідності результатів підготовки фахівців вимогам, які висуває конкретна сфера професійної діяльності, забезпечення їх конкурентоспроможності.

Ці загальні стратегічні принципи повністю відповідають системі дистанційного навчання, але вимагають доповнення й деталізації, виходячи зі специфіки дистанційного навчання.

П. Скулов наголошує, що в основі дистанційного навчання лежать два принципи:

- вільний доступ, тобто право кожного, без вступних випробувань, розпочати навчання й отримати середню або вищу освіту;
- дистанційність навчання, тобто навчання при мінімальному контакті з викладачем, з акцентом на самостійну роботу [6].

Проте, наш досвід організації дистанційного навчання показує, що цих принципів недостатньо. У такому разі ми вважаємо необхідним до загальноприйнятих принципів навчання у вищій школі додати специфічні принципи дистанційного навчання, які представлені в роботі О. Мошколова [5]:

1. „Цілісності”, згідно з яким, дистанційне навчання повинно в інтегрованому вигляді репрезентувати систему цілей, методів, засобів, форм, умов навчання, забезпечуючи в такий спосіб реальне функціонування й розвиток конкретної дидактичної системи.

2. „Відтворюваності”, згідно з яким реалізація приписів технології навчання з урахуванням характеристик цього педагогічного середовища гарантує досягнення поставлених цілей навчання. Крім того, сучасне дистанційне навчання має бути таким, що:

- реалізується в умовах типової освітньої установи при необхідному й достатньому мінімумі матеріальних засобів, людських ресурсів і часу;
- тиражоване, тобто його можна відтворити й досягти очікуваних результатів навчання студентів різних структурних підрозділів і ВНЗ у цілому.

3. „Адаптації”. Цей принцип вимагає пристосування процесу навчання до особистісних даних студентів. У системі дистанційного навчання ця вимога розширюється до адаптації освітнього процесу до умов місця проживання і життєдіяльності студента, фінансових і фізіологічних особливостей його організму. Інакше кажучи, освітні послуги „йдуть” до людини, а не навпаки.

4. „Психологічної обґрунтованості”. Принцип, що вказує на зв'язок педагогічної технології з психологією, що визначає психологічні обґрунтування й практичні виходи для ефективного функціонування системи дистанційного навчання.

5. „Економічної доцільності”, який набуває первинного значення в сучасних умовах недостатнього фінансування сфери освіти.

6. „Науковості”, який спирається на останні досягнення педагогічної науки, на експериментально перевірені дидактичні нововведення, дані з суміжних з дидактикою галузей знань.

7. „Гнучкості”, який вимагає забезпечення можливості оперативного й безперервного оновлення змісту навчання, модернізації змісту навчальних дисциплін і дидактичних матеріалів до них. Реалізація цього принципу полегшується і є природною за умов мережевої технології навчання.

8. „Контрольованості”. Вимагає наявність певного компонента в системі, що забезпечує якісну оцінку результатів реалізації технології навчання на всіх її етапах та оперативне коригування ходу освітнього процесу. У системі дистанційного навчання до цього додається необхідність ідентифікації особи студента.

Ці принципи покладено в основу організації дистанційного навчання в ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Реальний потенціал дистанційного навчання нашим навчальним закладом був усвідомлений ще на початку 2000-х років. До 2002 року було накопичено значний досвід щодо впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес. Проведено відповідні науково-дослідні роботи, розроблено перші в університеті програмно-методичні комплекси та комп'ютерні навчальні програми з інформатики, економічної інформатики, англійської мови тощо. Цей досвід слугував базою для розвитку дистанційного навчання як відокремленого напрямку. Тоді ж з'явилася лабораторія дистанційного навчання, яка взяла на себе розробку документів і безпосереднє впровадження цієї форми в навчальний процес. З 2003 року були розроблені такі документи: Програма розвитку дистанційного навчання на 2004-2009 роки; Положення про право власності й захисту авторських прав у галузі дистанційної освіти; Тимчасове Положення про нормування роботи науково-педагогічних працівників при розробці й використанні дистанційних курсів; Уніфіковані вимоги до дистанційних курсів; Положення про експертну комісію в галузі дистанційної освіти; Положення про атестацію студентів, що навчаються за дистанційною формою; Концепція переведення навчальних дисциплін на

дистанційну форму. У цей же час велика кількість викладачів вишу пройшла підвищення кваліфікації з дистанційного навчання. Як результат, за останні 10 років студенти університету мали можливість вивчати дистанційно дисципліни більш інформаційного характеру, спецкурси, дисципліни за вибором тощо. Перелік дисциплін, які можуть бути переведені на дистанційну форму, самостійно визначали факультети й інститути університету з урахуванням специфіки підготовки фахівця. Крім того, разом з очною та заочною дистанційна форма навчання була запропонована магістрантам різних спеціальностей, наприклад, магістрантам спеціальності „Педагогіка вищої школи”.

Уся попередня робота дала можливість у період проведення АТО, в умовах певного обмеження в аудиторному фонді та недостатньої технічної підтримки швидко та якісно організувати навчальний процес в університеті.

Зараз ЛНУ імені Тараса Шевченка повноцінно працює в системі Moodle. Ця система управління курсами (електронне навчання) також відома і як система управління навчанням або віртуальне навчальне середовище. Вона орієнтована, перш за все, на організацію взаємодії між викладачем і студентом. Система Moodle перекладена десятками мов, використовується в багатьох навчальних закладах різних країн світу, є оптимальною як для організації дистанційних курсів, так і для підтримки очного навчання.

Сайт дистанційного навчання ЛНУ (<http://do.luguniv.edu.ua/>) зручний для використання студентами і викладачами, крім навчальних матеріалів на ньому відображені новини сайту, методичні рекомендації, тимчасове Положення про організацію навчального процесу в Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка, збірник інструкцій тощо.

Багатолітнє успішне впровадження цієї системи в роботу навчального закладу дозволило уникнути ряду проблем, у тому числі технічного, методичного й психологічного характеру.

Крім того, на користь дистанційної форми навчання висловлюються й майбутні абітурієнти сходу України. Соціально-політична й економічна ситуація, в якій вони опинилися, значно обмежила їх можливості подальшого здобуття освіти у звичний для більшості спосіб. Запропонована ЛНУ імені Тараса Шевченка

дистанційна форма навчання є повноцінною й актуальною альтернативою для такої категорії абітурієнтів. Тому дуже важливою є підтримка Міністерства науки і освіти України та інших установ у реалізації дистанційної форми навчання.

Отже, дистанційна освіта – нова, перспективна форма організації навчального процесу, яка є важливим чинником підвищення ефективності запровадження новітніх технологій навчання та забезпечення мобільності студентів, створення сприятливих умов для творчості, реалізації природної суті, соціальних потреб людини в цей непростий для країни час.

Список використаної літератури:

- 1. Васюк О.** Теоретико-методичні аспекти організації дистанційної освіти / О. Васюк // Вісник Книжкової палати України. – 2011. – № 2. – С. 30–32.
- 2. Колосов В.И.** Оптимизация образовательного процесса с применением дистанционных обучения / В.И.Колосов // Международный журнал экспериментального образования - 2010, № 11. – С. 155-157.
- 3. Корсунська Н.О.** Дистанційне навчання: підходи до реалізації / Н.О. Корсунська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : Зб-к наук. пр. – Київ – Вінниця: ДОВ Вінниця, 2000. – 486 с.
- 4. Мачинська Н.І., Нагірняк М.Я.** Дистанційне навчання – новітня технологія підготовки фахівців у вищому навчальному закладі / Н.І.Мачинська, М.Я.Нагірняк // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи : Зб-к наук. пр. – Ч. 1. / За ред. М. М. Козяра та Н. Г. Ничкало. – Львів: ЛДУ БЖД, 2009. – 270 с.
- 5. Мошкалов А.К.** Принципы дистанционного обучения [Електронний ресурс] / А.К. Мошкалов. – Режим доступу до статті: http://www.rusnauka.com/10_DN_2012/Pedagogica/1_106157.doc.htm.
- Скулов П.В.** Теоретическое обоснование использования принципа динамического баланса в педагогике // П.В.Скулов // Мир науки, культуры, образования. – 2009. – № 4 (16). – С. 252–255.

Швирка В.М. Потенціал дистанційного навчання у вищих навчальних закладах сходу України (сучасні реалії)

Стаття присвячена дослідженню потенціалу дистанційного навчання в сучасних соціально-політичних умовах Сходу України. Дистанційне навчання

розглядається як якісно новий, прогресивний вид навчання, який виник в останній третині ХХ століття завдяки новим технологічним можливостям; воно з'явилося в результаті інформаційної революції і на основі ідеї „відкритої освіти”.

Особлива увага приділена гуманістичній спрямованості дистанційного навчання, його найважливішим принципам, які є складовими основи процесу навчання студентів. Дається узагальнена характеристика дистанційного навчання. Наводиться досвід організації дистанційного навчання студентів на прикладі Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Ключові слова: дистанційне навчання, потенціал дистанційного навчання, принципи навчання, система Moodle.

Швырка В.Н. Потенциал дистанционного обучения в высших учебных заведениях востока Украины (современные реалии)

Статья посвящена исследованию потенциала дистанционного обучения в современных социально-политических условиях Востока Украины. Дистанционное обучение рассматривается как качественно новый, прогрессивный вид обучения, который возник в последней трети ХХ века благодаря новым технологическим возможностям, который появился в результате информационной революции и на основе идеи «открытого образования».

Особое внимание уделено гуманистической направленности дистанционного обучения, важнейшим принципам, составляющим основу процесса обучения студентов. Дается обобщенная характеристика дистанционного обучения. Приводится опыт организации дистанционного обучения студентов на примере Луганского национального университета имени Тараса Шевченко.

Ключевые слова: дистанционное обучение, потенциал дистанционного обучения, принципы обучения, система Moodle.

Shvyrka V. The potential of distance education in higher educational establishments on the east of Ukraine (nowadays reality)

The article investigates the potential of distance education in the contemporary socio-political conditions of Eastern Ukraine. Distance education is considered as a new,

progressive form of education which was arisen in the last third of the twentieth century, due to the new technological opportunities. This form appeared as a result of the information revolution and on the basis of the idea of "open education".

Special attention is paid to the humanistic orientation of distance education, and also to the most important principles that form the basis of student's learning process. Given the generalized characteristic of distance education. It is provided the experience of distance learning organization for students on example of Lugansk national university of Taras Shevshenko.

Keywords: distance education, the potential of distance education, learning principles, system Moodle/